

УДК: 343.123.1(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.117>

ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Волобуєв А.Ф.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-9419-7446

Смоков С.М.,

кандидат юридичних наук, професор,
адвокат Національної асоціації адвокатів України
ORCID: 0000-0002-4888-5683

Волобуєв А.Ф., Смоков С.М. Процесуальні строки у кримінальному провадженні: проблемні питання.

Досліджено проблемні питання правового інституту процесуальних строків. Його статус визначається тим, що він пронизує кримінальне провадження від початку до закінчення та є однією із загальних засад кримінального процесу. Але формування інституту процесуальних строків було досить суперечливим, що негативно відобразилося на чинному кримінальному процесуальному законодавстві. Метою поставлено виявлення суперечностей і прогалин у законодавстві щодо встановлених процесуальних строків та їх негативних проявів у практиці органів досудового розслідування і судів, визначення шляхів їх усунення.

Виділено і досліджено два види процесуальних строків в залежності від суб'єкта їх визначення: 1) процесуальні строки, встановлені законодавцем; 2) процесуальні «розумні» строки, визначення яких віднесено до компетенції прокурора, слідчого судді, суду. Констатується, що чинне кримінальне процесуальне законодавство містить низку суперечностей і прогалин щодо процесуальних строків, які призводять до суттєвих порушень прав і законних інтересів учасників кримінального процесу. Стверджується, що обчислення строків досудового розслідування лише з моменту повідомлення особи про підозру є помилковим, оскільки створює для сторони обвинувачення умови для різного роду порушень прав інших учасників кримінального провадження. В період від внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і до повідомлення особи про підозру учасники, як правило, не мають можливості залучити адвоката для захисту своїх прав і законних інтересів. Відзначається, що чинним кримінальним процесуальним законодавством не встановлені граничні строки судового провадження і суди керуються не завжди правильними уявленнями про розумні строки. Це пов'язано з продовженням тримання під вартою обвинуваченого у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину на протязі всього судового провадження, яке не має законодавчо встановлених граничних строків. Обґрунтована теза, що при закінченні граничного строку тримання особи під вартою, встановленого для досудового розслідування, суди зобов'язані розглядати питання про заміну даного запобіжного заходу на менш суворий захід.

Ключові слова: процесуальні строки, розумні строки, досудове розслідування, судове провадження, права учасників, права людини.

Volobuev A.F., Smokov S.M. Procedural terms in criminal proceedings: problematic issues.

The problematic issues of the legal institution of procedural deadlines are investigated. Its status is determined by the fact that it permeates criminal proceedings from beginning to end and is one of the general principles of the criminal process. However, the formation of the institution of procedural deadlines was quite controversial, which negatively affected the current criminal procedural legislation. The aim is to identify contradictions and gaps in the legislation regarding the established procedural deadlines and their negative manifestations in the practice of pre-trial investigation bodies and courts, and to determine ways to eliminate them.

Two types of procedural terms are identified and investigated depending on the subject of their definition: 1) procedural terms established by the legislator; 2) procedural "reasonable" terms, the definition of which is attributed to the competence of the prosecutor, investigating judge, and court. It is stated that the current criminal procedural legislation contains a number of contradictions and gaps regarding procedural terms, which lead to significant violations of the rights and legitimate interests of

participants in the criminal process. It is argued that calculating the terms of the pre-trial investigation only from the moment of reporting the suspicion is erroneous, since it creates conditions for the prosecution for various kinds of violations of the rights of other participants in the criminal proceedings. During the period from the entry of information about the criminal offense in the ERDR and until the reporting of the suspicion, the participants, as a rule, do not have the opportunity to involve a lawyer to protect their rights and legitimate interests. It is noted that the current criminal procedural legislation does not establish time limits for judicial proceedings and the courts are not always guided by the correct ideas about reasonable terms. This is due to the continuation of the detention of the accused in the commission of a serious or especially serious crime throughout the entire judicial proceedings, which do not have legally established time limits. The thesis is substantiated that upon the expiration of the time limit for the detention of a person in custody, established for the pre-trial investigation, the courts are obliged to consider the issue of replacing this preventive measure with a less severe measure.

Key words: procedural terms, reasonable terms, pre-trial investigation, judicial proceedings, rights of participants, human rights.

Постановка проблеми. Правовий інститут процесуальних строків є одним із найважливіших у кримінальному провадженні. Він пронизує його від початку до закінчення, а відтак віднесений до його загальних засад (п. 20 ч. 1 ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України, далі – КПКУ). Але формування інституту процесуальних строків було досить суперечливим, ознакою чого була неодноразова зміна редакції статті 219 КПКУ щодо обчислення строків досудового розслідування, а також прогалини щодо визначення строків судового розгляду. Ці недоліки безпосередньо торкаються дотримання прав окремих учасників кримінального провадження, як під час досудового розслідування, так і при судовому розгляді. Це може пояснюватися відсутністю у законодавця сформованої концепції інституту процесуальних строків, яка б відповідала міжнародним демократичним стандартам. Уявляється, що на даний час головною проблемою українського судочинства є прагнення надати стороні обвинувачення можливості діяти за старими правилами та уявленнями, що були панівними у минулому.

Метою статті є визначення: суперечностей і прогалин в кримінальному процесуальному законодавстві щодо встановлених процесуальних строків та їх негативних проявів у практиці органів досудового розслідування і судів; шляхів усунення вказаних недоліків.

Стан опрацювання проблематики. З оновленням кримінального процесуального законодавства України в 2012 р. виникла низка проблемних питань щодо процесуальних строків та їх дотримання під час досудового розслідування і судового провадження. Зокрема, ці питання торкалися поняття розумних строків, яке було новелою у кримінальному процесуальному законодавстві, і стали предметом дискусії в дослідженнях низки авторів (І.В. Гловюк [1], Й.І. Горінецький, І.А. Нестерова, Н.М. Реплюк [2], Ю. Григоренко [3], Ю.Ю. Івчук [4], О. Калінніков [5], В. Кушнерьов [6], О.П. Кучинська [7], Г. Остафійчук [8] Н.З. Рогатинська [9] та ін. Віддаючи належне прагненню науковців і практиків визначити зміст нової категорії кримінального процесу і сформульованим положенням, потрібно відзначити, що вони не завжди враховували проблемність застосування категорії розумних строків до обчислення процесуальних строків стосовно досудового розслідування і судового провадження. З огляду на існування суперечностей і прогалин щодо визначення процесуальних строків та їх негативних проявів у практиці органів досудового розслідування і судів, ці недоліки вимагають невідкладного усунення.

Викладення основного матеріалу. Перш за все, потрібно підкреслити, що законодавче визначення процесуальних строків є необхідною умовою ефективного виконання завдань кримінального судочинства. Саме встановлення оптимальних проміжків часу для проведення досудового розслідування і судового розгляду створює стимули для інтенсифікації діяльності учасників кримінального провадження у реалізації своїх прав і виконанні обов'язків. Звичайно, це є досить складним завданням, оскільки кримінальні провадження ґрунтуються на різній кримінально-правовій кваліфікації об'єкта дослідження, мають різну кількість учасників нерідко з протилежними інтересами і залежать від їх поведінки. Але, тим не менше, обов'язок законодавця полягає у винайденні обґрунтованих критеріїв для визначення строків як кримінального провадження в цілому, так й строків здійснення окремих процесуальних дій і прийняття відповідних процесуальних рішень.

Аналіз чинного кримінального процесуального законодавства дозволяє виділити два види процесуальних строків кримінального провадження в залежності від суб'єкта їх визначення: 1) процесуальні строки, встановлені законодавцем; 2) процесуальні «розумні» строки, визначення яких віднесено до компетенції прокурора і слідчого судді (під час досудового розслідування) і суду (під час судового провадження). Вказані види процесуальних строків суттєво відрізняються між собою,

мають різну значущість у кримінальному провадженні, а тому заслуговують окремого розгляду і визначенню на цій основі ступеню правової урегульованості даної проблематики.

Процесуальні строки, встановлені законодавцем. Це передбачені в КПКУ проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані чи мають право прийняти певні процесуальні рішення чи здійснити процесуальні дії. Вони стосуються різних аспектів кримінального провадження: тривалості досудового розслідування; знаходження підозрюваного під вартою; ознайомлення сторони захисту з матеріалами досудового розслідування; подання апеляційної скарги тощо. Вказані строки є термінами загального характеру, тобто їх визначення ґрунтується на урахуванні всіх можливих складнощів, що можуть виникнути під час кримінального провадження. Відтак, вони є й граничними для учасників кримінального провадження і вихід за їх межі не допускається. В іншому випадку рішення чи дії учасника визнаються порушенням встановлених процесуальних процедур, наслідком чого може бути притягнення до встановленої відповідальності (наприклад, при невиконанні припису п. 3 ч. 3 ст. 212 КПКУ щодо негайного звільнення затриманого після зникнення підстави для затримання або спливу строку для затримання). Окрім того процесуальні рішення чи дії, що стосуються реалізації прав учасника кримінального провадження, які були здійснені після спливу встановлених процесуальних строк визнаються нікчемними, тобто не породжують юридичних наслідків (наприклад, відповідно п. 1 ч. 2 ст. 395 КПКУ апеляційна скарга на вирок суду першої інстанції може бути подана тільки протягом тридцяти днів з дня проголошення).

Таким чином, встановлені законодавцем жорсткі процесуальні строки покликані упорядкувати кримінальне провадження з точки зору забезпечення можливості його учасникам реалізувати свої права у відповідний для цього термін, виключити слідчо-судову тяганину, оптимізувати витрати державних коштів на судочинство. Потрібно зазначити, що для окреслення процесуальних строків законодавець, як правило, використовує жорстку вказівку на кількість місяців, днів, годин, а в окремих випадках навіть хвилин. Але, окрім цього, для визначення процесуальних строків в окремих випадках використовуються оціночні поняття «негайно», «невідкладно», «першочергово», що без вказівки законодавця на конкретний проміжок часу видається некоректним.

Процесуальні «розумні» строки. Їх визначення віднесено до компетенції прокурора, слідчого судді (під час досудового розслідування) і суду (під час судового провадження) в межах граничних строків, встановлених законодавцем. Інститут «розумних» строків став новелою для українського кримінального процесуального законодавства і теорії кримінального процесу. Тому його поява в КПКУ 2012 р. відразу притягла увагу науковців з точки зору його адаптації до інших інститутів кримінального процесу, що надало підстави для його оцінки як засади забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду справи [7, с. 45; 8, с. 234-235].

В контексті співвідношення процесуальних строків, встановлених законодавцем, і «розумних» строків можна констатувати, що останні мають підпорядкований характер. Ідея законодавця полягає у тому, щоби учасники кримінального провадження в кожному конкретному випадку керувалися не граничними строками, визначеними в КПКУ, а в їх межах орієнтувалися на терміни, які є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Тобто йдеться про реалізацію положення ст. 6 Європейської конвенції з прав людини стосовно того, що «Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж **розумного строку** (виділено нами – А.В., С.С.) незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення...» [10]. Це положення знайшло відображення у національному кримінальному процесуальному законодавстві, де зазначається, що кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону (ч. 1 ст. 21 КПКУ). У зв'язку з цим, можна зробити висновок, що під розумними строками мається на увазі якнайшвидша реалізація права кожної людини на справедливий і публічний суд в межах визначених законом граничних процесуальних строків. Видається, що в даному контексті йдеться про заборону зволікання у вирішенні завдань кримінального провадження, що покладається, перш за все, на державу в особі органу досудового розслідування, прокурора, слідчого судді і суду. Якщо дотримання розумних строків пов'язано з рішеннями і діями державного органу, то необґрунтоване зволікання з його боку ставиться в провину держави в цілому. Якщо ж причиною зволікання є поведінка іншої сторони, то все рівно виникає питання щодо уповноваженого державного органу, чи вжив він належних правових заходів щодо забезпечення швидкого кримінального провадження, чи він допустив перевищення строків, які об'єктивно були «розумними» для вирішення тих чи інших завдань.

Таким чином, можна було б констатувати, що законодавцем в цілому була реалізована ідея щодо процесуальних строків у кримінальному провадженні, яка цілком відповідає міжнародним стандартам забезпечення дотримання права на справедливий суд. Але в подальшому законодавець почав вносити зміни до інституту процесуальних строків, які поставили під сумнів можливість реалізації всіх передбачених міжнародними конвенціями прав учасників кримінального провадження. Так, в 2023 році була суттєво змінена редакція статті 219 КПКУ, відповідно до якої строк досудового розслідування наразі потрібно обчислювати не з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі ЄРДР), а з моменту повідомлення особі про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом (клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження) [11]. Вказаний припис виглядає нелогічним не тільки з точки зору його протиріччя положенню ст. 214 КПКУ про початок досудового розслідування, що пов'язується з моментом внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Виникає низка проблем й з дотриманням прав учасників кримінального провадження в період до вручення особі повідомлення про підозру, який може бути досить тривалим.

Так, ще до внесення вказаних змін щодо обчислення строків досудового розслідування представник адвокатської спільноти Олексій Калінніков відзначав, що у сторони обвинувачення є можливість здійснювати досудове розслідування впродовж значного часу без прийняття процесуальних рішень, які безпосередньо пов'язані із забезпеченням реалізації прав інших учасників кримінального провадження. Наприклад, до повідомлення про підозру можуть обмежуватися права і законні інтереси певних учасників кримінального провадження зокрема, при проведенні обшуків, отримання тимчасового доступу до речей і документів, вилучення документів та іншої інформації щодо фізичних та юридичних осіб, накладення арешту на майно тощо. Автор з посиланням на судові рішення відзначає можливість дотримання «розумних» строків розслідування до вручення певній особі повідомлення про підозру шляхом звернення до слідчого судді, який, на думку автора, і повинен встановлювати процесуальний строк повідомлення про підозру або прийняття іншого процесуального рішення, передбаченого ч. 2 ст. 283 КПКУ. Ініціатором такого звернення до слідчого судді може бути адвокат особи, правові інтереси якої обмежуються в кримінальному провадженні протягом тривалого часу, у тому числі адвокат потерпілого [5]. Але з 1 січня 2024 року відповідно до оновленої редакції ст. 219 КПКУ граничні строки від початку досудового розслідування і до повідомлення особи про підозру скасовані, що, на наш погляд, загострює проблематику дотримання вимог розумності строків на цей нічим не обмежений період. Ключовим тут є повідомлення особи о про підозру – проміжне (попереднє) процесуальне рішення, яке в подальшому може неодноразово змінюватися або замінюватися [12]. Це рішення приймається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором за їх внутрішнім переконанням при наявності достатніх для цього доказів (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПКУ). У зв'язку з цим, оскарження неприйняття такого процесуального рішення видається проблематичним, а от встановлення слідчим суддею на підставі ч. 1 ст. 114 КПКУ розумного строку для його прийняття цілком реальним.

Окремою проблемою є обчислення процесуальних строків судового провадження. Чинним кримінальним процесуальним законодавством його граничні строки не встановлені і суди керуються розумними строками розгляду справи судом, як однією з засад (принципів) судочинства. Н.З. Рогатинська, посилаючись на практику Європейського суду з прав людини (далі Європейський суд, ЄСПЛ), зазначає, що у разі значної складності справи кримінальне провадження може тривати протягом значного періоду часу і це не буде порушенням розумних строків [9, с. 397]. Але аналіз судової практики в Україні з цього питання дозволив виявити вражаючі факти порушення принципу розумних строків, покликаною гарантувати право кожної особи на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом. Наприклад, 5 липня 2023 року о 17.20 в приміщенні Шевченківського районного суду Києва під час конвоювання обвинуваченого Гуменюка із зали судових засідань, на якому було вирішено питання продовження строку його тримання під вартою, останній підірвав себе вибуховим пристроєм. Гуменюк тримався під вартою з серпня 2015 року (8 років) за підозрою у вчиненні терористичного акту – вибуху гранати біля Верховної Ради, в результаті якого загинули четверо правоохоронців. Всього було затримано близько трьох десятків протестувальників, з яких шістнадцятьом було повідомлено про підозру та обрано запобіжний захід тримання під вартою. Але згодом тільки Ігорю Гуменюку і Сергію Крайняку було висунуто обвинувачення у вчиненні терористичного акту. Гуменюк, за версією слідства, підірвав гранату, а Крайняк створював димову завісу, яка мала замаскувати момент кидання гранати. Гуменюк, за словами його адвоката, своєї вини не визнавав і стверджував, що після затримання його били у слідчому ізоляторі, примушуючи визнати вину. З серпня 2016 р. справу Гуменюка розгля-

дали у Шевченківському суді Києва, що тривало до липня 2023 р. Тобто, суд продовжував строк тримання під вартою обвинуваченого майже сім років. Таким чином, підсудний був позбавлений волі без вироку суду на вказаний строк і 5 липня 2023 р. він закінчився його загибеллю і пораненням двох конвоїрів (справа була закрита у зв'язку із смертю обвинуваченого) [13]. У зв'язку з цим, виникає риторичне питання, чи був «розумним» визначений судом строк тримання під вартою обвинуваченого і що заважало суду прийняти рішення у цій справі продовж 8 років?

Наведений приклад продовження судом строку тримання під вартою не є поодиноким і є підстави вважати, що тримання під вартою обвинувачених необмежений час шляхом перманентного продовження строків є звичайною практикою українських судів. Ґрунтуючись на адвокатському досвіді одного з співавторів, ми можемо стверджувати, що відповідно до прецедентної практики Європейського суду, національні суди повинні з'ясувати, чи є тримання особи під вартою під час судового розгляду справи єдиним запобіжним заходом, який забезпечив би належну процесуальну поведінку особи та виконання нею процесуальних обов'язків, а також чи є можливість обмежитися в даному випадку застосуванням менш суворого (альтернативного) запобіжного заходу. Відповідно до п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 квітня 2003 року № 4 «Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства» взяття під варту є найбільш суворим запобіжним заходом, у зв'язку з чим він обирається лише за наявності підстав вважати, що інші (менш суворі) запобіжні заходи, передбачені ст. 149 КПКУ, можуть не забезпечити виконання підозрюваним, обвинуваченим процесуальних обов'язків, що випливають із ч. 2 ст. 148 КПКУ, і його належної поведінки [14]. Такий висновок Верховного суду ґрунтується на ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, в якій сформульовані міжнародні стандарти щодо підстав тимчасового позбавлення свободи та особистої недоторканності [10]. З цієї точки зору, видається недопустимим обґрунтування продовження строку тримання під вартою виходячи лише з мотивів обвинувачення у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, як головного чинника в оцінці можливості переховування від правосуддя чи перешкоджання йому. Українські суди повинні враховувати, що умови тримання під вартою в слідчих ізоляторах наразі не відповідають міжнародним стандартам, на що неодноразово звертав увагу Європейський суд. Так, у березні 2024 року в ЄСПЛ у справі «Костюченко та інші проти України» розглядалися звернення 11 заявників, які утримувалися в різних слідчих ізоляторах і скаржилися на надмірну тривалість тримання під вартою під час кримінального провадження та неналежними умовами, що принижують гідність у розумінні положень міжнародної Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Європейський суд, посилаючись на свою попередню практику у справах проти України, дійшов висновку, що у цій справі умови тримання заявників під вартою були неналежними, а також, що заявники не мали у своєму розпорядженні ефективного засобу юридичного захисту, та констатував порушення статей 3 і 13 Конвенції (всім заявникам була присуджена грошова компенсація від 1100 до 9800 євро) [15]. Таким чином, є всі підстави стверджувати, що українські суди зобов'язані враховувати міжнародні стандарти при визначенні розумних строків судового провадження і тримання обвинувачених під вартою. Видається очевидним, що в даному контексті суди повинні обов'язково розглядати заміну тримання під вартою іншим менш суворим запобіжним заходом.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що чинне кримінальне процесуальне законодавство містить низку суперечностей і прогалин щодо процесуальних строків, які під час досудового розслідування і судового провадження призводять до суттєвих порушень прав і законних інтересів учасників кримінального процесу. По-перше, обчислення строків досудового розслідування лише з моменту повідомлення особи про підозру є помилковим, оскільки створює для сторони обвинувачення умови для різного роду порушень прав інших учасників кримінального провадження. В період від внесення відомостей про кримінальне правопорушення в ЄРДР і до повідомлення особи про підозру учасники, як правило, не мають можливості залучити адвоката для захисту своїх прав і законних інтересів шляхом звернення до слідчого судді для встановлення розумних та обов'язкових строків для прийняття стороною обвинувачення певних процесуальних рішень.

По-друге, чинним кримінальним процесуальним законодавством не встановлені граничні строки судового провадження і суди керуються не завжди правильними уявленнями про розумні строки, як однією з засад судочинства. Як правило, це пов'язано з продовженням тримання під вартою обвинуваченого у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину на протязі всього судового провадження. Видається очевидним, що при закінченні граничного строку тримання особи під вартою, обумовленим строком досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину (дванадцять місяців), суди зобов'язані розглядати питання про заміну даного запобіжного заходу на менш суворий.

Стаття не претендує на вирішення всіх проблемних питань процесуальних строків у кримінальному провадженні, а є запрошенням для їх обговорення з метою визначення оптимальних шляхів усунення існуючих недоліків у цьому важливому правовому інституті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гловюк Ірина. Оскарження недотримання розумних строків досудового розслідування – ст.ст. 308, 303 КПК України. URL: <https://radako.com.ua/oskarzhennya-nedotrymannya-rozumnyh-strokov-dosudovogo-rozsliduvannya-st-st-308-303-kpk-ukrayiny>.
2. Горінецький Й.І., Нестерова І.А., Реплюк Н.М. Забезпечення розумності строків кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. Серія «Право». Вип. 83. Ч. 3. С. 213–219.
3. Григоренко Юрій. Коли строк стає «розумним»? *Юридична газета*. № 43 (541). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/koli-strok-stae-rozumnim.html>.
4. Івчук Ю.Ю. Розумний строк кримінального провадження: практика ЄСПЛ та деякі особливості законодавчого врегулювання. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. № 1 (43), 2022. С. 11–20.
5. Калінніков Олексій (2022). Розумні строки як інструмент захисту від бездіяльності сторони обвинувачення. *Газета «Закон і бізнес»*. URL: <https://zib.com.ua/ua/150481.html>.
6. Кушнерьов В. Категорія «розумний строк» у кримінальному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 10. С. 269–273.
7. Кучинська О.П. Розумні строки кримінального провадження – одна із гарантій справедливого судочинства. *Вісник кримінального судочинства*. № 2. 2015. С. 44–49.
8. Остафійчук Григорій. Строки в кримінальному провадженні: теоретичні проблеми і практика застосування. *National Law Journal: theory and practice*. Desember 2015. С. 234–236. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/6/52.pdf>.
9. Рогатинська Н.З. Дотримання розумних строків під час кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 296–298.
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рим, 4.XI.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n289.
11. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури: Закон України від 8 грудня 2023 року № 3509-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3509-20#n14>.
12. Волобуєв А.Ф. Повідомлення про підозру: процесуальне значення і вплив на методіку досудового розслідування. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія Право. 2024. Вип. 18 (30). С. 139–146.
13. Вибух у Шевченківському суді Києва. Що відомо та як це пов'язано зі справою про вибух під Радою. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-66100017>.
14. Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 квітня 2003 року № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-03#Text>.
15. Справа «Костюченко та інші проти України». Рішення Європейського суду з прав людини. Страсбург, 24.03.2024. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zakonodastvo/Kostiychenko_Ukraine.pdf.